

POVIJESNA UDRUGA MOSLAVINA

Moslavačke srednjovjekovne utvrde kroz povijest i legende

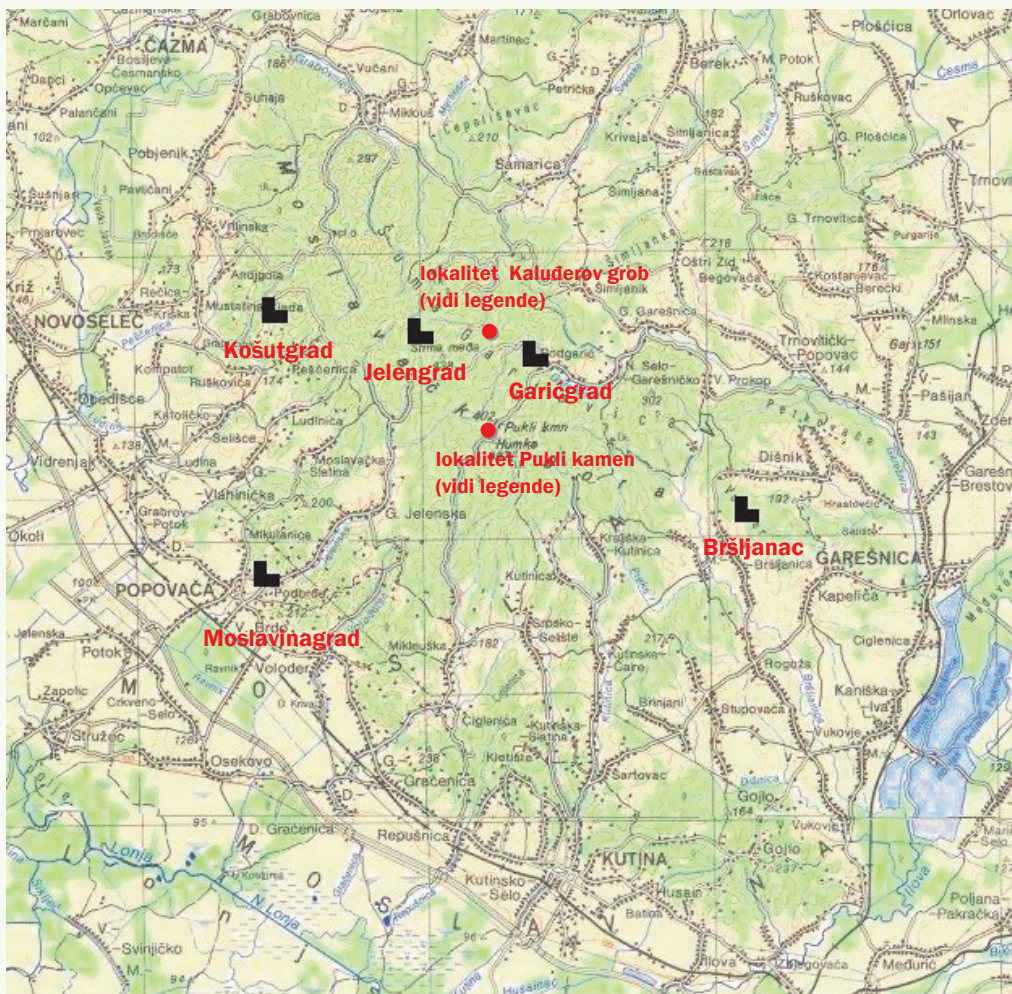

Stela Kos

Silvija Pisk

Karta Moslavačke gore s ucrtanim lokalitetima srednjovjekovnih utvrda

Stela Kos

Silvija Pisk

Moslavačke srednjovjekovne utvrde kroz povijest i legende

PUM, 2013.

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 837588
ISBN 978-953-57553-0-2

Sadržaj

Povijest utvrda	5
Garićgrad	7
Jelengrad	10
Košutgrad	13
Bršljanac	14
Moslavinograd	15
Legende	16
Pukli kamen	16
Garićka zmiya-djevojka	16
Ružica Garićgradska	17
Smrt Pavla Čupora Moslavačkog	18
Kaluđerov grob	19
Joco Udmanić	20
Tihomir, košutin sin	23
Izbor iz literature	25
Pravila ponašanja na utverdama	26
Popis zagonetnih predmeta	27

Povijest utvrda

Silvija Pisk

Podsjetnik na burna vremena srednjeg vijeka ponajprije su mnogobrojne utvrde rasute po bregovima i uzvisinama širom Hrvatske.

Utvrde kao centri srednjovjekovne moći bile su **sijelo feudalnog gospodara** iz kojeg su se kontrolirali putovi, nadziralo stanovništvo i život u okolici.

Pri njihovoj izgradnji najvažnije su bile čvrstoća i otpornost utvrde (zidina, branič kula, ulaznih kula...), a tek onda udobnost. Utvrda je trebala poslužiti kao zaklon i **obrana od nepoželjnih osvajača** koji su u to vrijeme koristili uglavnom našiljene kolce, lukove i strijele, katapulte, pomične tornjeve te ovnove.

Utvrde po Moslavačkoj gori, koja se kroz povijest bilježila različitim imenima, nastaju već u 13. stoljeću, kada su uglavnom i zabilježene u povijesnim vreli-ma. Međutim, prema današnjim ostacima evidentno je da je na ovom području bilo više utvrda nego što je zabilježeno u izvorima. **Utvrde nastaju uglavnom na višim vrhovima Moslavačke gore i na obroncima**, ali postojao je sigurno i **močvarni tip** uz rub Lonjskog polja, zaštićen vodenim tokovima (npr. Plovdin). Saču-vane su uglavnom samo one izgrađene na višim vrhovima Moslavačke gore, tj. na nedostupnijim područjima usred šume.

U srednjem su vijeku u moslavačkim šumama najčešće rasli grab, bukva, hrast, brijest, klen, javor, jasen i joha. Osim specifičnih vrsta drva za ogrjev izvori bilježe i lipe te razne voćke poput oraha, kruške, jabuke, trešnje, lješnjaka, neke vrste oskoruša te plodonosne grmove. Isto je tako moslavačko srednjovjekovlje obilovalo vinogradima koji su i danas odlika moslavačkih bregova.

Cijelo je područje Moslavačke gore bilo u srednjem vijeku odlično **prometno povezano**. Sva moslavačka naselja i utvrde te crkve i samostani povezivali su putovi. Glavni prometni pravci obično su išli preko **Garićgrada**. Do Garića se dolazilo iz smjera Čazme te se dalje išlo prema Moslavini (današnja Popovača), Sisku, Ivaniću i Zagrebu. Također su iz Garića vodile ceste prema pavlinskom samostanu Blažene Djevice Marije i srednjovjekovnoj Gračenici (šire područje današnje Ciglenice), a postojao je i prometni pravac koji je išao prema Garešnici i dalje u Slavoniju. Poneke legende kazuju da su moslavačke utvrde bile

- ♣ Prisetite se što je to feud i tko su to feudalni gospodari.
- ♣ Čemu su utvrde služile?
- ♣ Zna li kako izgleda "ovan"?
- ♣ Što su to povijesna vrela (izvori)?

- ♣ Prepoznajete li sve navedene vrste drveća?
- ♣ Preko koje su utvrde išli gotovo svi srednjovjekovni prometni pravci u Moslavini?

- ♣ Tko je živio u srednjovjekovnim utvdama?
- ♣ Dolazak kojega je naroda značio kraj života u moslavačkim utvdama?
- ♣ Prisjetite se što znate o brončanome dobu!
- ♣ Tko su današnji najčešći posjetioci utvrda? Kakav posao na njima obavljaju?
- ♣ Prepoznajete li zago-netni predmet? Odakle bi mogao potjecati?

ZAGONETNI PREDMET BR. 1

Planinarski putokaz za Jelengrad

povezane i podzemnim tunelima, što je na povjesničarima, a nadalje arheolozima da dokazuju ili opovrgavaju.

Mnogobrojne su **plemičke obitelji** stolovale u moslavačkim srednjovjekovnim utvdama, a najpoznatije su vjerojatno Moslavački, Čupori Moslavački, Babonići te, nakon 1493.) Erdődy. Svoj su doprinos moslavačkoj povijesti dali i **zagrebački biskupi**, koji još tijekom druge polovice 13. stoljeća uz Garićgrad dobivaju i ogromne posjede na prostoru Moslavačke gore.

Život na moslavačkim srednjovjekovnim utvdama bujao je do sredine 16. stoljeća kada ih osvajaju **Turci Osmanlije**. Pretpostavlja se da im moslavačke utvrde uglavnom nisu bile strateški bitne pa svoje posade drže samo u Moslavinagrađu (do 1591.) i Jelengradu (do oko 1592.). Nakon toga jedini stanovnici moslavačkih utvrda su šumske životinje te poneki hajduk, tat i razbojnik.

Život moslavačkih srednjovjekovnih utvrda trebala bi rasvijetliti osim **povijesnih vrela, arheološka istraživanja**. Ona su djelomično provedena šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, ali samo na Garićgradu i Moslavinagrađu. Nakon četrdesetogodišnje pauze nastavljen su istraživanja Garića, a nedavno su započela istraživanja Jelengrada, Bršljanca i Košutgrada.

Dosadašnja istraživanja pokazala su da su osim srednjovjekovnih **prisutni i ostaci iz brončanog doba**, što svjedoči o stalnoj naseljenosti ovih lokaliteta, kao i o njihovoj atraktivnosti.

Garićgrad

Garićgrad, mala ugaona kula

Garićgrad je najveća, najbolje sačuvana i **najpoznatija moslavačka srednjovjekovna utvrda**. Nalazi se u šumi iznad sela Podgarić, a do njega vodi uska asfaltirana cesta što ga ujedno čini i najpristupačnijom moslavačkom utvrdom.

U srednjem je vijeku toponim **Garić** označavao nekoliko pojmova: mjesto, posjed, utvrdu, vodu, planinu i upravno područje. U većini izvora jasno je navedeno koji pojam označava, ali posebno u najranijim potrebno je naslućivati i odgonetati na koji se pojam toponim Garić zapravo odnosi.

Prvi spomen imena Garić potiče iz isprave kralja Stjepana II., sina kralja Bele II. iz 1163. godine. Potvrđujući šumu Dubrava zagrebačkom biskupu Bernardu u međama se spominje i toponim Garić koji se odnosi ili na planinu Garić (staro ime za Moslavačku goru) ili možda upravno područje Garić.

Sljedeći spomen je tek šezdesetak godine kasnije, naime, 1231. u darovnici **kralja Andrije II.** Ovaj put se izričito spominje gora Garić, koja je i opet u kontekstu s cestom koja prolazi kroz središte današnje Moslavačke gore.

Garić se spominje i godinu dana kasnije u ispravi kojom zagrebački biskup Stjepan dariva Čazmanski kaptol. U opisu međa Čazmanskog kaptola ponovo je prisutna velika cesta koja vodi u Garić iz smjera Čazme. Budući da **cesta obično vodi do nekog naselja ili utvrde**, onda ova isprava svjedoči o postojanju utvrde i podgrađa.

Utvrda Garić spominje se izričito u izvorima

Garićgrad snimljen iz zraka

- ♣ Što mislite, zašto je Garićgrad najpoznatija moslavačka utvrda?
- ♣ Zna li se to upravno područje?
- ♣ U kojoj se vrsti dokumenata utvrde kao što je Garić uglavnom spominju?
- ♣ Zna li se što znači riječ "međa"? Poznajete li koji sinonim?
- ♣ Što je "podgrađe"?
- ♣ Zna li se točno kad je Garić sagrađen?
- ♣ Preko koje su utvrde išli gotovo svi srednjovjekovni prometni pravci u Moslavini?

- ♣ Tko su bili vlasnici Garićgrada?
- ♣ Kada je Garićgrad uništen?
- ♣ Što označava riječ "posada" vezano uz srednjovjekovne utvrde?
- ♣ Koji su dijelovi utvrde i danas vidljivi?
- ♣ Što se podrazumijeva pod pojmom "konzervatorski radovi", a što pod pojmom "restauracija"?
- ♣ Čemu uglavnom služe utvrde u novije vrijeme?
- ♣ Prepoznajete li fotografiju s naslovnice? Puh je logo Povijesne udruge Modslavina. Porazgovarajte s predavačima o toj ilustraciji!

1256. godine. Zbog toga je u literaturi prevladavalo mišljenje da je izgrađena, kao i neke druge utvrde po Moslavačkoj gori (Jelengrad), nakon tatarskih provala kada je Bela IV. utvrđivao kraljevstvo. Međutim, postoje i mišljenja da je građen ranije.

Garić je tijekom svoje povijesti promijenio mnoge **vlasnike**. Uglavnom je bio u vlasništvu zagrebačkih biskupa, a jedno je vrijeme vlasnica bila i Barbara Celjska, poznatija kao Crna kraljica (početak 15. stoljeća).

Stradao je u osmanlijskoj najezdi 1545., kao posljednja utvrda moslavačkog područja. Osmanlije nisu imali poteškoća s njegovim osvajanjem jer je posada pobjegla od straha i prije samog dolaska osvajača. Osmanlijama je bio samo usputno osvajanje, a nikada više nije bio obnovljen. Danas su sačuvani glavna kula i ugaona mala kula, bedemi, opkop, a vidljivo je i gdje su bili ulaz i most. Naziru se isto tako zidovi i temelji nekih zgrada unutar zidina.

Garićgrad, ostaci ugaone kule

Na Gariću su **sustavna arheološka istraživanja i konzervatorski radovi** započela već 1964. Nažalost, istraživanja su prekinuta već 1971. godine. Sve je zmrlo, iako su već postojali planovi za rekonstrukciju Garića i uključivanje u turističku ponudu moslavačkog kraja. Planirana je rekonstrukcija glavne kule, jedan kat trebao je služiti za muzejske svrhe (mala izložba povijesti Garića i Moslavine, rekonstrukcija peći i pećnjaka nađenih na Gariću), dok bi jedan kat dobio ugostiteljsku ulogu.

Godine 2009. Hrvatski restauratorski zavod pod vodstvom dr. sc. Tajane Pleše iznova je pokrenuo arheološka istraživanja, konzervaciju i restauraciju Garića, a iste je godine osnovana i **Udruga Garićgrad**. Važnost Garića naglašena je i 2010. održavanjem **znanstvenostručnog skupa Garićgrad i okolica, od srednjovjekovlja do suvremenosti**.

Garićgrad, stražnji ulaz

Garićgrad je danas, početkom 21. stoljeća, omiljeno **izletište**, a da je tako bilo i sto godina ranije kazuje putopis Dragutina Hirca iz 1902. godine:

„Omoti, mastni papiri, novine, rašlje, ražnji, uglavlje, od kamena složena ognjišta, pepeo, porazbacane kosti od peradi i odojka, svjedočili nam, da ovdje pred gradom znade biti i veselo. Zalaze ovamo gospoda iz Kutine i obližnjih mjesta, zalaze dapače ovamo iz Čazme i Belovara, da se na majalisu ugodno pozabave. Da posjetnici na gradu nisu riedki, svjedoči nam i ono nekoliko stotina imena, kojima su izpisane stiene grada i na površini, i na rupama i pukotinama, da budu trajnija.“

Garićgrad, glavna branič kula

ZAGONETNI PREDMET BR. 2

Garićgrad, glavni ulaz

Jelengrad

Unutrašnjost Jelengrada

- ♣ Možemo li precizno utvrditi kada je sagrađen Jelengrad?
- ♣ Zašto je kod većine utvrda teško utvrditi kada su točno nastale?
- ♣ Koje su dvije poznate plemićke obitelji kroz povijest bile vlasnici Jelengrada?
- ♣ Koji su dijelovi Jelengrada očuvani i do danas?
- ♣ Tko se i kako danas brine za Jelengrad?

Dobro očuvani ostaci **utvrđenog grada Jelengrada** postoje i danas na Moslavačkoj gori te svjedoče da je u njemu, kao i ostalim moslavačkim utverdama, nekada život bujao.

Jelengrad se nalazio na posjedu Moslavina uz utvrde Košutgrad i Moslavina te se pretpostavlja da je uz njega vodio put od Garića prema Moslavini.

Prema arheološkim promatranjima utvrđeno je da je izgrađen u 13. stoljeću, a to se mišljenje uvrijedilo i u literaturi o Jelengradu, no u postojećim pisanim izvorima spominje se prvi put u **darovnici Jurja Čupora Moslavačkog pavlinskom samostanu** 22. siječnja 1460. godine. Darovnica je napisana u *utvrdi našoj Jelengradu*. Iako u literaturi prednjači mišljenje da je izgrađen tek nakon tatarskih provala, zbog nedovršenih arheoloških iskapanja i nedostatka izvora teško je precizno utvrditi gradnju ove utvrde.

Jelengrad je bio **sjedište Čupora Moslavačkih**, obitelji koja je dugi niz godina vladala većim dijelom ovih prostora i dala nekoliko istaknutih osoba (npr. bana Pavla Čupora te zagrebačkog biskupa Demetrija II. (1442.-1465.)). Pavao Čupor Moslavački vršio je dužnost kaštelana Klisa, župana Križevačke i Zagrebačke županije te slavonskog podbana. Godine 1412. kraj Sigismund imenovao ga je banom cijele Slavonije. Ratovao je protiv Mlečana u Furlaniji, Osmanlija i vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića koji je 1413. proglašen veleizdajnikom ugarsko-hrvatske krune. Pavla Čupora zarobile su Osmanlije u bitki kod Lašve 1415. te je prema nekim izvorima umro u osmanlijskom zarobljeništvu, a po drugima pogubljen po nalogu vojvode Hrvoja.

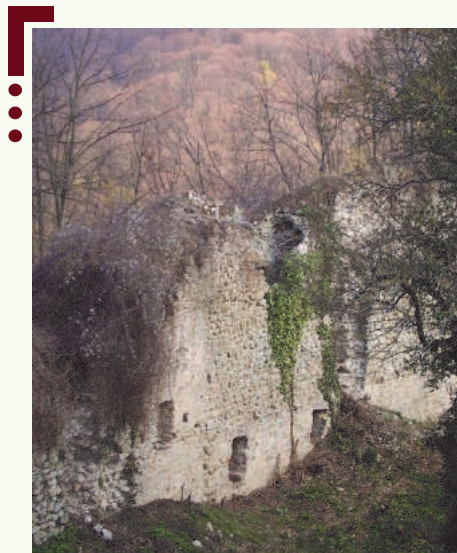

Sjeverni zid sa stubama

Nakon smrti posljednjeg Čupora, Stjepana, 1492. u ove prostore dolazi porodica **Erdődy**. Iako je Stjepan Čupor oporukom ostavio svoje posjede rođacima i crkvi, posebno pavlinskom samostanu na Moslavačkoj gori, kralj Vladislav II. Jagelović daje njegove posjede 1493. ostrogonskom nadbiskupu Tomi Bakaču Erdődyju. Porodica Erdődy se više oslanja na utvrdu Moslavina, nego Jelengrad pa on lagano zamire te završava kao i svi moslavački burgovi, osvajaju ga Osmanlije, koji kratko vrijeme na njemu drže svoju posadu. Od konca 16. stoljeća Jelengrad je zaboravljen i prepušten propadanju.

Uz ostatke Garićgrada, Jelengrad je drugi očuvani burg u Moslavačkoj gori, samo što u njegovu slučaju **nisu očuvane unutarnje zgrade, već samo vanjske zidine**. Doduše, postoje naznake neke unutrašnje arhitekture, a jasno se vidi gdje su bili opkop, most i ulaz. Opis ostataka Jelengrada zabilježen je već početkom 20. stoljeća u putopisu Dragutina Hirca.

Povijesna udruga Moslavina od 2003. godine uz potporu Ministarstva kulture, Općine Popovača i Županije brine za čišćenje i održavanje Jelengrada, što je bio glavni preduvjet za početak arheoloških istraživanja (2012.), konzervaciju i uvrštavanje u turističku ponudu Moslavine.

Jelengrad, zidine

Jelengrad, jedina sačuvana prostorija utvrde

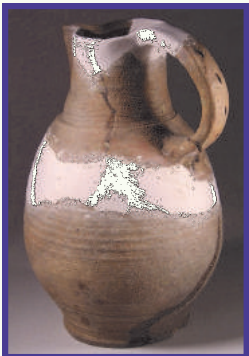
**ZAGONETNI PREDMET
BR. 3**

Jelengrad, zidine

**ZAGONETNI
PREDMET BR. 4**

Jelengrad, istočno pročelje ulazne kule

Jelengrad, zidine

Košutgrad

Košutgrad, ostaci zidina

Košut(a)grad se uz Moslavinograd i Jelengrad nalazio na srednjovjekovnom posjedu Moslavina. Jedini spomen ove utvrde je iz popisa župa Zagrebačke biskupije 1334. kada je navedena **kapela u podnožju utvrde** Košutgrad (Košučak). Godine 1501. zabilježeno je postojanje naselja pod Košutgradom zvanog **Podgrađe ili Varalja**. Zbog oskudnosti pisanih izvora nije moguće sa sigurnošću utvrditi vrijeme nastanka ovog naselja pod Košutgradom.

Nešto prije 1460. u Varalji Juraj Čupor sagradio je **franjevački samostan posvećen Uznesenju Blažene Djevice Marije**, u koji se planirao povući. Varalja je postala neka vrst **obiteljske zadužbine Čupora**, o čemu svjedoči i oporuka posljednjeg Čupora, Stjepana koji je želio da ga se pokopa u istom samostanu.

Smatra se da su Jelengrad i Košutgrad građeni po nekoj zajedničkoj osnovi, po kojoj su i dobili imena. U prilog tome govori njihov zemljopisni položaj i činjenica da se javljaju kao par ili opozicija.

Zagospodarivši posjedom Moslavina 1493. obitelj **Erdődy** postala je vlasnikom i Košutgrada. Pretpostavlja se da Košutgrad, poput ostalih moslavačkih utvrda, sredinom 16. stoljeća osvajaju Osmanlije. Najvjerojatnije im utvrda nije bila zanimljiva pa je otada prepuštena zaboravu.

Ostaci srednjovjekovne utvrde Košutgrad u dosta su lošem stanju, no 2012. su konačno i na ovoj moslavačkoj utvrdi započela arheološka istraživanja u organizaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda.

- ♣ Na kojem se srednjovjekovnom posjedu nalazio Košutgrad, kao i Jelengrad?
- ♣ Kako se zvalo naselje u podnožju Košutgrada?
- ♣ U kakvoj su vezi Jelengrad i Košutgrad?
- ♣ Tko su bili vlasnici Košutgrada?

Košutgrad, ostaci zidina

Bršljanac

Bršljanac, ostaci utvrde

- ♣ Kako se zvalo naselje podno utvrde Bršljanac?
- ♣ Kada utvrda počini propadati?
- ♣ Što je danas vidljivo na mjestu nekadašnje utvrde?
- ♣ Što se može zaključiti o izgledu utvrde?

Utvrda Bršljan(ov)ac izgrađena je tijekom 13. stoljeća na istoimenom posjedu, iako se u izvorima prvi put spominje 1316. kada je kralj Karlo Robert poklanja s ostalim posjedima nevjernog Petra Moslavačkog banu Ivanu Baboniću. Ubrzo se zemlje uz utvrdu izdvajaju iz upravnog područja Gračenice te se stvara samostalno upravno područje Bršljanac. O njegovoj prostranosti svjedoči i podatak da se u njemu na čak sedam mjesta plaćala neka cestarina.

Vlasnikom utvrde 1363. godine postaje izvjesni Latko, koji zauzvrat daruje kralju Ludoviku svoju utvrdu Ključ. Nakon preuzimanja utvrde novi vlasnik počinje koristiti pridjevak „**od Bršljanca.**“ Sljedeći poznati vlasnici utvrde su članovi obitelji Treutel. Oni gospodare Bršljancem od početka pa najvjerojatnije do tridesetih godina 15. stoljeća. Tada utvrdu preuzimaju Ivan i Nikola Pratha, najprije zalogom, a zatim i na osnovi kraljeve donacije. Članovi ove obitelji uz pridjevak Pratha obavezno koriste i „od Bršljanca.“

U podnožju utvrde Bršljanac, u istoimenom naselju, nalazila se crkva sv. Martina koja je djelovala tijekom cijelog srednjovjekovlja.

Godine 1540. Osmanlije osvajaju Bršljanac te ga koriste kao polaznu točku za osvajanje ostalih moslavačkih utvrda. Nakon odlaska Osmanlija, utvrda se više ne koristi te je zapuštena i propada.

Ostaci utvrde Bršljanac se još uvijek naziru, a Hrvatski restauratorski zavod pod vodstvom dr. sc. Tajane Pleše započeo je 2012. arheološka istraživanja ove utvrde. Prema sačuvanom zidu može se pretpostaviti da je utvrda bila na uzvisini, okružena bedemima i opkopom preko kojeg je s južne strane bio most na ulazu. Daljnja iskapanja trebala bi bolje razjasniti povijest ove utvrde, kao i ostalih moslavačkih srednjovjekovnih utvrda.

Bršljanac, ostaci zidina

Moslavinograd

Dvorac Erdődy, današnja upravna zgrada popovačke bolnice, u čijem su dvorištu ostaci Moslavinograda

Utvrda Moslavina nalazila se na srednjovjekovnom posjedu Moslavina. Vlastelinstvo Moslavina u posjedu je **plemičkog roda Moslavačkih (de Monoszló)** koji se pojavljuju u Moslavini još od dvanaestog stoljeća. Nije poznato kada je utvrda izgrađena, no smatra se da svakako postoji krajem 13. stoljeća. Izričito se spominje tek 1316. kada je kralj Karlo Robert zbog nevjere Petra Moslavačkog poklanjajući banu Ivanu Baboniću. Desetak godina kasnije, 1327., ban Mikac daje sinovima bana Ivana Babonića utvrdu Moslavina, nakon što je osvojio njihovu utvrdu Steničnjak.

Nakon kratkotrajnog otuđenja posjeda Moslavina i utvrde od obitelji Moslavački, već sredinom 14. stoljeća Moslavina se opet nalazi u vlasništvu obitelji Moslavački, odnosno njenog odvjetka **Čupor Moslavački**. U neposrednoj blizini utvrde razvilo se trgovište Moslavina s crkvom sv. Tome.

Utvrda Moslavina, nakon smrti posljednjeg Čupora Moslavačkog 1493., poput ostalih utvrda moslavačkog vlastelinstva postaje vlasništvom obitelji **Erdődy**.

Moslavinograd osvajaju Osmanlije sredinom 16. stoljeća te do protjerivanja 1591. na njemu drže svoju posadu. Obitelji Erdődy stara srednjovjekovna utvrda više nije pružala potrebne pogodnosti za stanovanje pa je ruše i u neposrednoj blizini grade novi dvorac (današnja neuropsihijatrijska bolnica "Dr. Ivan Barbot" u Popovači).

Pokusna arheološka istraživanja na ostacima Moslavinograda unutar kompleksa neuropsihijatrijske bolnice "Dr. Ivan Barbot" u Popovači izvršila je šezdesetih godina 20. stoljeća Dragica Iveković, a 1975. trebala su započeti sustavna istraživanja koja su u sljedećih pet godina trebala obuhvatiti i konzervaciju, ali nažalost 1975. su samo kratko obavljena iskapanja. Prema dosad izvršenim arheološkim istraživanjima ne može se ništa pobliže tvrditi o prvobitnom izgledu utvrde, osim da je bila okružena bedemima i opkopom.

- ♣ Tko je kroz povijest bio vlasnikom utvrde Moslavina? Gdje smo već susreli te plemićke obitelji?
- ♣ Kada nestaje Moslavinograd?
- ♣ Što se danas zna o izgledu Moslavinograda?

ZAGONETNI PREDMET BR. 5

Pukli kamen

Podno ruševina starog grada Garića na Moslavačkoj gori još i danas stoji ogromna stijena koja izgleda kao da je posred nje urezan trag kotača. Narod je zove pukli kamen, a legenda kaže da je nastala prilikom gradnje Garića.

Garić su pod tlakom mukotrpnog gradili kmetovi. Tešku kamenu građu pomoću volova vukli su uzbrdo neprohodnim i neravnim šumskim putovima od podnožja gore. Lipsali su na tom teškom poslu i ljudi i životinje. Stari ljudi kažu da je umirući od napora jedan vol ljudskim glasom progovorio i prokleo Garić: „*Proklet bio Garić grade, vječno se rušio i nikad se ne porušio!*“

Jednoj volovskoj zaprezi kotač je zapeo za veliki kamen. Unatoč ogromnom naporu životinja i batinama kojima su ih kmetovi tjerali, nisu se mogli izvući. Vidjevši toliku muku i kamen se sažalio i prepолоvio da se kotač izvuče.

Garićka zmija-djevojka

Legenda kaže da je bivšu gospodaricu Garićgrada, neki kažu Crnu kraljicu, a neki kneginjicu Ružicu, zla vještica koja bješe ljubomorna na njenu ljepotu i bogatstvo, pretvorila u ogavnu i otrovnu zmijurinu, koja se već stoljećima krije pod garićkim kamenjem i čuva razvaline svog, nekoć slavnog, grada kao i svoje pusto blago sakriveno pod tim kamenjem.

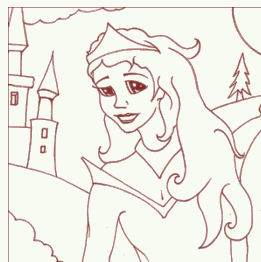

Već stoljećima kneginjica čeka hrabrog momka, junaka, kojem će se kao djevojka noć prije Jurjeva ukazati i k sebi ga pozvati. On mora prije zore na Jurjevo uraniti i osvanuti pred Garićgradom. Tada će mu se guja otkriti, i ako je momak hrabar, on će je unatoč njenoj gadosti i otrovu poljubiti. To će djevojku osloboditi kletve te će ponovo postati prekrasna kneginja kakva je i bila, Garić će opet zasjati negdašnjim sjajem, a prikazat će mu i zakopano blago, koje će postati njegovo kad je uzme za ženu.

Ružica Garićgradska

Nekoć davno, na zelenoj gori moslavačkoj, bijahu dva tvrda grada, Garićgrad i Jelengrad. Gospodar Garića bješe udovac, imao je kćer, milu i lijepu Ružicu. Gospodar Jelengrada Svevlad bio je težak čovjek i na glasu kao zao gospodar.

Zaratile se oni, i jedne noći mladog mjeseca provali Svevlad Jelengradski u Garić kroz podzemne tunele, popljačka sve i odvuče garićkog gospodara u roblje. Ružica pobježe kroz noć u podnožje gore gdje je prihvati ugljenar, kmet njena oca, koji ga je po dobru pamtio. Živjela ona tako s ugljenarom i ženom mu kao njihova kćer. Tako im počela i u poslu pomagati te nositi divljač i plodove šumske gospodarima Jelengrada. U tim posjetima svidje se Ružica gospodarici Jelengrada koja bolja duša od muže bješe, te ju zadrži kao sluškinjicu. Služila je ona dugo i vjerno svojoj gospodarici i zaslužila milost da je oca u tamnici Jelengrada posjećivati smjela. Nosila mu hrane i okrepe svakojake kad je uzmogla te stalno sanjala o tome da oslobodi oca teškog ropstva. Jednog dana radila je Ružica svoje poslove po dvorištu Jelengrada kad dadilji sina gospodareva posjeta dođe. Bješe ta dadilja besramna djevojčura koja se zapričala s lugarom i nije pazila na mališana, koji se u igri pope i padne u bunar. Nasta strava i komešanje, samo Ružica skupi hrabrosti i spusti se u bunar te spasi momčića.

Kada se gospodar Jelengrada vratio iz rata te čuo što se desilo, pozove k sebi Ružicu i reče joj: „Vječiti sam ti dužnik što mi sina jedina spasi, reci što išteš i biti će tvoje! - Samo mi oca pustite, gospodaru, i nikad više za nas čuti nećete!“ bio je Ružičin odgovor.

Ne bješe zlom gospodaru drago, ali je riječ održati morao te pusti Ružicu i oca joj, pa oni sretno ostatak svojih dana zajedno proživješe u miru sa Svevladom.

ZAGONETNI PREDMET BR. 6

Smrt Pavla Čupora Moslavačkog

Slavonski ban Pavao Čupor Moslavački, jedan od poznatijih pripadnika te slavne obitelji svojim je ponašanjem uzrokovao da je obitelj u 15. stoljeću došla na zao glas, „*te im se ime od silnika i pustahije razlučivalo nije*“. Njegovo neprijateljstvo s bosanskim hercegom Hrvojem Vukčićem Hrvatinićem i njegova neuljudnost na kraju mu je došla glave. Herceg Hrvoje bješe krupan čovjek, velike glave i gruba glasa. Jednom prilikom na dvoru kralja Sigismunda ban Pavao narugao se njegovu glasu, pozdravivši ga volovskim mukanjem, a drugom prilikom dobacio mu je: „Slaven nije čovjek, pogača nije kruh!“

Uvrede same po sebi nisu bile dovoljne, nego je ban Čupor iskoristio priliku što je Hrvatinić pao u kraljevu nemilost, te mu plijenio imanja širom Slavonije. Kraljeva nemilost natjerala je moćnog hercega da traži pomoć od Mlečana, a kad su ga i oni odbili, utekao se za pomoć Osmanlijama.

U srpnju 1415. godine u Lašvi došlo je do sudara ugarske i turske vojske. Bosanci su pomagali tursku vojsku i izgleda čak odigrali odlučujuću ulogu pri velikoj osmanlijskoj pobjedi. „*Bosanci iz Hrvojeve vojske, uvidjevši da su slabiji, poslužili se svojim drevnim lukavstvom. Naime, kad pobjeda (kako se čita u Ugarskom ljetopisu) već bijaše na strani Ugara, nekolicina se Bosanaca pope na obližnje brdo i stade na sav glas vikati kako Ugri bježe. Izazva to veliku pomutnju među Ugrima, pa premda se srčano borahu, čuvši taj glas i povjerovavši da je istina, veliki ih se dio dade u bijeg, što neprijatelju pruži priliku za strašan pokolj, nakon kojeg se vrata kući krcati plijenom.*“ (Mavro Orbini, *Kraljevstvo Slavena*).

Herceg Hrvoje i Turci Osmanlije iznijeli su iz bitke ogroman plijen te zarobili većinu ugarskih vojvoda među kojima je bio i Pavao Čupor. Svi su pušteni uz veliku otkupninu osim njega, „*jer mu silni vojvoda Hrvoje uvrijede zaboraviti ne moгаše*“. Dao ga je ušiti u volovsku kožu i živog baciti u rijeku uz riječi: „*Ti si nekada u čovječjem obrazu oponašao glas volovski, primi sada s glasom i volovski obraz!*“

ZAGONETNI PREDMET BR. 7

Kaluđerov grob

Križ na Kaluđerovom grobu

Na Jelengradu je u 9. stoljeću živio sa svojom ženom hrvatski ban Belin. Jedne noći sanjao je da će postati kralj, te okupio družbu i počeo kovati urotu protiv tadašnjeg kralja Radoslava kojem se prije toga zakleo na vjernost. Sav njegov trud je propao, kralj se uz pomoć vjernih velmoža odupro uroti i počeo proganjati urotnike da bi im se osvetio. Belin je u strahu pred kraljevim bijesom pobjegao najprije u samostan, a zatim u planinu. Kao bjegunac, jedva je preživljavao jer ga je, osim zime, gladi i oskudice, mučila i savjest. Dok ga nisu rastrgale divlje zvijeri, nije nigdje imao mira, jer je izdajstvo domovine najteži zločin.

To dočarava Antun Nemčić stihovima pjesme „Grob kaluđera“, koji su bili jako popularni u preporodnom razdoblju:

*“Al ni usred manastira
Sudbinu si ne ublaži,
Vijek ga dalje nemir tira,
Vijek zaludu pokoj traži.*

*Izdajica domovine
Nema dom sad ni ognjište,
Već kao divlja zvijer planine
Odabra si utočište*

*Žig na čelu, crv uduši
Čine bana pomamljena,
Njegovo tijelo se izsuši
Kano grana usječena.*

*Biesno kliče: Svima, svima,
Zulumčaru, ubojici,
Prošteno je svima, svima –
Samo nije izdajici”*

Zbog toga još i danas Belin navodno luta moslavčkim šumama u obliku vukodlaka. Doduše, postoji varijanta da on uopće nije bio izdajica, već je prvi pokušao ujediniti hrvatske zemlje. Mjesto gdje su izdajicu rastrgle zvijeri i gdje je pokopan nazvano je Kaluđerov grob i nalazi se na brdu koje se zove Kaluđerovo brdo, na 440 m nadmorske visine te je po visini jedan od viših vrhova Moslavačke gore. Od sredine 19. stoljeća trajno je obilježen križem. Na razmeđu stoljeća krasio ga je čak pet metara visok drveni križ.

*“Moslavinskih sred planina
Samotan se grob vidjeva,
Nit ga krase mramorina,
Nit ga suza ka polijeva”*

Joco Udmanić

U drugoj polovici 19. stoljeća Hrvatskom je haralo nekoliko hajdučkih družina, od kojih je najpoznatija bila upravo družina Joce Udmanića, moslavačkog Robina Hooda.

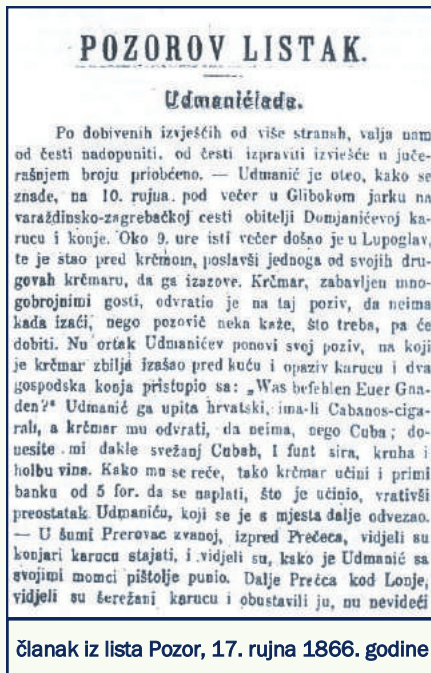
Joco Udmanić, pravim imenom Josip, rođen u selu Vidrenjaku, zbog bijede i teškog života završio je kao hajduk, unatoč tome što je bio vrlo bistar i, za ono vrijeme, pismen i školovan čovjek. Predaja kaže da je počeo krađom volova, zbog čega je osuđen na deset godina zatvora, ali je uspio nadmudriti stražare i pobjeći te se odmetnuo u hajduke.

„Tjerala me sila i bijeda, jer nijesam imao otkuda da živim, a već nekoliko dan nijesam jeo, pa sam u Kutini na sajmu u zdvojnosti ukrao volove. I kad sam ih na sajmu htio opet prodati, uhvatiše me i predaše moslavačkom sudu. Nisam htio pobjeći, da si pribavim slobodu, morao sam uteći da spasim život, jer bi inače skapao od gladi. U pet dana što sam bio u zatvoru, dobio sam jedanput jesti.“

Joco i njegova hajdučka družina skrivali su se u planini, točnije na Garićgradu. Navodno se još

negdje može vidjeti potpis Jocin urezan u garičke stijene. Predaja kaže da je robio bogate i dijelio siromasima, baš kao Robin Hood. Načelo njegova hajdukovanja bilo je:

„Ne šteti bogataša, čuvaj narod i šteti seljaka!“

List Pozor pisao je o hajdukovanju Joce Udmanića te navodi kako je Joco, koji je više puta bježao iz zatvora, jednom prilikom rekao da će uteći pa makar ga na dnu pakla zatvorili. U Moslavini vladao je veliki strah od Joce i njegove družine koji su praktički blokirali putove prema Slavoniji pa je tako nastala i uzrečica:

„Putov`o bi biskup Štroca, al` ga plaši hajduk Joca.“

Najviše je priča prepričano o Jocinoj snalažljivosti i mudrosti. Lukavo je Joco izbjegavao žandarske progone. Jednom se prebukao u ugljenara i ponudio kao vodič grupi žandara koji su po Moslavačkoj gori tražili upravo njega!

Joco je bio sklon pisanju ucjenjivačkih pisama svojim žrtvama, primjerice poslao je pismo stubičkom župniku Josipu P., u kojem je pisalo:

„Gospodine pope! Trpim bijedu i glad, ništa nit na meni, nit u meni, a moj pobilar prazan, a vaš je kako znam pun. Zato ću biti tako slobodan, pa vas sutra posjetiti.

Vaš Joco Udmanić“

Župnik se uzrujao pročitavši pismo i priupitao je za savjet svog kapelana. Dogovorili su da će okupiti što više ljudi i oružnika te dočekati Jocu u zasjedi. Nakon što su se svi okupili i nestrpljivo iščekivali Jocu, pred župni se dvor dovezla lijepa i bogata kočija iz koje je izašao svećenik s crvenim pojasom i upitao za domaćeg župnika. Župnik ga je primio s najvećim počastima jer se dotični predstavio kao podarhiđakon koji putuje na hodočašće na Mariju Bistricu. Podarhiđakon se začudio mnoštvu oboružanih ljudi ispred župnog dvora i upitao svog domaćina što to znači. Župnik mu je ispričao o ucjeni i upozorio ga da dalje ne putuje jer bi i njega mogao orobiti zloglasni hajduk. Kada su župnik i njegov svečano primljeni gost ostali sami, razotkri se Joco i kaže: *„Dragi pope! Ja sam ti pisao pa evo me tude, ja glavom hajduk Joco Udmanić, pa baš ti na lijepom primitku hvala! Daj novce — ako ti je mio život!“*

Župnik se osupnuo, ali nije imao izbora te je dao razbojniku sve što je imao. Na to ga je Joco uzeo ispod desne ruke, a kapelana ispod lijeve pa se

s njima popeo na kočiju, koja ih je odvezla na kraj sela gdje ih je čekala Jocina četa. Župnika i kapelana je pustio, a oni su se, već po mraku, pješke vratili kući, i objasnili naoružanim ljudima da uzalud čekaju, jer je onaj svećenik bio Joco, i neće se više vraćati.

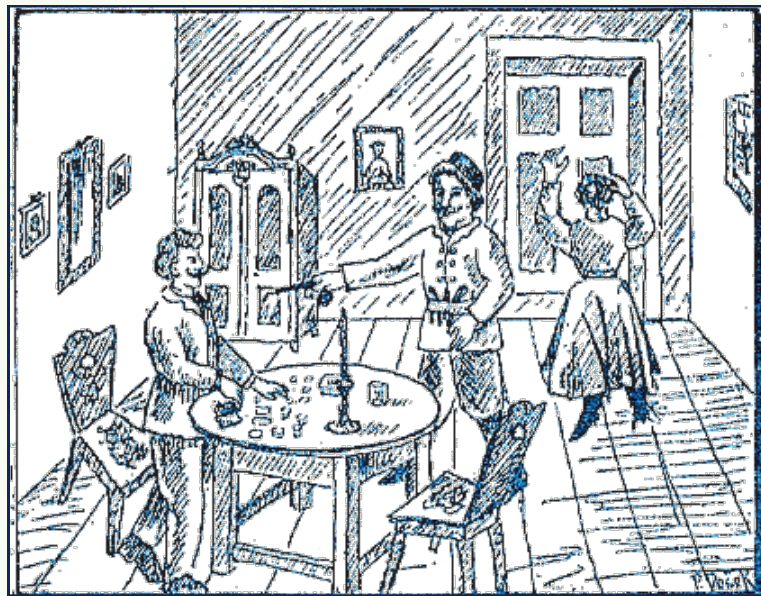
Ljudi su se posramljeni i ljuti razišli, a oružnici su otišli u potjeru za razbojnicima. Jednom zgodom, prije nego što se odmetnuo u hajduke, susjeda iz sela je zamolila Jocu da zamijeni njena bolesna muže i umjesto njega ide raditi kod grofa Erdődyja na tlaku. Joco je pristao i rano ujutro krenuo na grofovsko imanje, ali je zakasnio i stigao poslije svitanja. Zbog toga mu je grofov nadzornik naložio da legne kako bi ga išibao. Joco se na to pobunio i rekao: *„Nisam ja došao ležati, nego kopati!“* Ovaj se izraz može i danas čuti u nekim krajevima Moslavine, gdje ljudi pamte Jocu te pričaju priče u kojima se on uvijek prikazuje kao junak i borac za pravdu i siromašan narod.

Imao je Joco i svoju romantičnu stranu. Naime, koncu njegova hajdukovanja kumovala je ljubav. Njegov vjerni prijatelj Todor Uzelac nagovrao ga je da pobjegnu od policijskih potjera u Bosnu, ali se Joco prije toga morao oprostiti sa svojom dragom Marom u Potoku, gdje su ga žandari našli i ubili. U drugoj varijanti priče žandarima ga je prokazala ciganka Mara jer je bila ljubomorna na Maru Treiberovu, Jocinu pravu ljubav. Tako je, u svakom slučaju zbog ljubavi, završilo hajdukovanje slavnog Joce Udmanića.

**“Oj diko moja! Takove duše ne rodi svaka majka”,
odvrati nježno Joco.**

(slika je preuzeta iz knjige Zvonimira Pužara — Hajdučka djela iz života zloglasnog hajduka
Joce Udmanića)

“Dobar večer, ljudi Božji! Je li sve mirno? Ja sam Joco Udmanić.”

(slika je preuzeta iz knjige Zvonimira Pužara — Hajdučka djela iz života zloglasnog hajduka
Joce Udmanića)

Tihomir, košutin sin

Nekoć davno, na tvrdom gradu Košutgradu, gospodario je mladi grof Vitomir. Na jednom od svojih putovanja u daleku grofoviju, zaljubio se u grofovku kćer, lijepu Genevevu te se njih dvoje uzeše. Življahu oni tako na Košutgradu u ljubavi i slozi, kad započe rat i Vitomir je morao poći u boj. Geneveva ostade sama na Košutgradu, svaki dan očekujući povratak mladog muža, i dok je čekala, vrijeme je kratila vežući mu zlatovezom lovorov vijenac za dar, kad se vratio kao pobjednik iz rata. No grof Vitomir ostavio je na dvoru i svog provizora, da čuva imanje i mladu ženu dok se on ne vrati. Provizor je bacio oko na mladu groficu te ju je uporno pokušavao pridobiti za sebe, da mu postane ljubovca.

Košutgrad, ostaci zidina

Geneveva, vjerna svome mužu, uporno je odolijevala njegovim nasrtajima i strpljivo čekala da se Vitomir vrati da ga razveseli viješću da će postati otac. Provizor, uvidjevši da lijepim riječima ništa ne postiže, odlučio je pribjeći lukavstvu. Sva je pisma koja je Geneveva pisala Vitomiru i Vitomir Genevevi čitao i uništavao. On je grofu pisao kako ga žena ne čeka vjerno, nego se probećarila, a groficu uvjeravao da je Vitomir jamačno poginuo kad se toliko dugo ne javlja. Vitomir isprva nije mogao vjerovati da bi njegova ljubljena prekršila zadanu mu riječ, no prošlo je već dugo vremena otkad njezina pisma ne stižu te počeo sumnjati u ženinu vjernost.

Dotle je na dvoru zli provizor, vidjevši da ni laži ne pomažu, mladu ženu zatočio u najcrnju tamnicu, ne bi li u bijedi i mucu popustila pred njegovim udvaranjem. Čamila je grofica u tamnici dok podli provizor nije otišao u lov, a dobra duša, njena vjerna kuharica, našla je načina da joj otključa vrata i pusti ju pobjeći. Bježala je Geneveva kroz crnu noć, i pobjegla u najdublju i najmračniju šumu na Moslavačkoj gori. U šumi je našla čistinu uz potok i napravila zaklon od pruća, tu se nastanila i preživljavala od šumskih plodova, gljiva i bobica. Tu je i sina rodila i dala mu ime Tihomir, krstila ga vodom s izvora.

ZAGONETNI PREDMET BR. 8

Rastao je mali Tihomir kao gljiva poslije kiše, uz majku došla ga i košuta koja je živjela na čistini sa svojim lanetom. Od majke naučio je čitati i pisati, od brata po mlijeku laneta snalaziti se po šumi i planini, hranu i vodu nalaziti. I tako prođe pet godina. Tihomir je bio čvrst momčić, no uboga Genoveva od teškog života u planini iznemogla, razboljela se i oćutje da se smrt približava. Tada ispriča djetetu kako je on grofovski sin, i nakon njezine smrti treba je pokriti liščem da ju ne rastrgaju divlje zvijeri, a on se treba uputiti na zapad dok ne stigne do tvrdog grada Košutgrada, djedovine svoje.

A na Košutgrad upravo u to vrijeme vratio se Vitomir iz ljutog boja, no sreću povratka zamračilo je to što ga njegova Genoveva dočekala nije. Svake noći mu se u snu ukazivala, a on je lutao dvorom ne mogavši povjerovati da ga je njegova voljena tako grubo iznevjerila i s ljubavnikom otišla, kako mu je prevrtljivi provizor rekao. Jedne od tih besanih noći zašao je u njene odaje i u jednoj škrinji pronašao zlatom vezen lovor-vijenac i riječi: „Mom ljubljenom Vitomiru“, te Genovevino

pismo suzama umrljano, iz kojeg je razabrao kako je je provizor opsjedao i snubio. Razljuti se na provizora smrtno te ga odmah smaknuti dade. No čežnja za Genovevom ga je i dalje mučila te je besciljno lutao moslavačkim šumama. Na jednom od tih lutanja naleti na blijedu i ispijenu ženu te pomisli da mu se Genovevin duh ukazao, jer mišljaše da je ona umrla. No duh progovori ljudskim glasom i reče mu da nije prikaza, već njegova ljubljena žena te mu sve ispriča što je i kako je bilo s njom otkad je on u rat otišao. Sreći njegovoj nije kraja bilo, pa on uzme ženu i sina kojeg je po prvi put vidio i odvede ih natrag u Košutgrad. Kad se Genoveva oporavila od teškog života i prizdravila, pozvaše k sebi vjernu kuharicu te je bogato nagradiše. Otad živješe u sreći i blagostanju, a na Košutgradu ih je posjećivala Tihomirova pomajka košuta i njeno lane.

ZAGONETNI PREDMET BR. 9

Izbor iz literature:

- Bedić, Marko. „Iz povijesti Jelen-grada.“ U Dražen Kovačević (ur.). *Gornja Jelenska*. Zagreb: Ceres, 2002., 49-63.
- Bedić, Marko. „Moslavina od 12.-16. stoljeća.“ *Zbornik Moslavine 2* (1991), 25-41.
- Bobovec, Ana. „Tragom arheoloških nalazišta Moslavine.“ U Dragutin Pasarić (ur.). *Kutina, povijesno-kulturni pregled s identitetom sadašnjice*. Kutina: Matica hrvatska 2002., 63-86.
- Hirc, Dragutin. “Moslavina (iz putnih uspomena).” U Dražen Kovačević (ur.). *Gornja Jelenska*. Zagreb: Ceres, 2002. 278-301.
- Iveković, Dragica. „Rezultati sondažnih arheoloških istraživanja na području Moslavine.“ *Zbornik Moslavine 1* (1968), 349-378.
- Jelengrad, kroz povijest i legende*. Povijesna udruga Moslavina: Popovača 2007.
- Kruhek, Milan. „Srednjovjekovni utvrđeni gradovi i posjedi u Moslavini.“ U Dragutin Pasarić (ur.). *Kutina, povijesno-kulturni pregled s identitetom sadašnjice*. Kutina: Matica hrvatska, 2002., 93-125.
- Nemčić, Antun, Mirko Bogović. *Djela*. Zagreb: Zora, 1957.
- Nikolić Jakus, Zrinka. „Obitelj Čupor Moslavački.“ *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru 4* (2011), 269-300.
- Pavičić, Stjepan. „Moslavina i okolina.“ *Zbornik Moslavine 1* (1968), 7-169.
- Pisk, Silvija. *Pavlini samostan Blažene Djevice Marije na Gariću (Moslavačka gora) i njezova uloga u regionalnoj povijesti*, doktorski rad. Filozofski fakultet Zagreb, 2011.
- Pisk, Silvija. „Šuma i drveće u latinskim srednjovjekovnim dokumentima: primjer moslavačkog kraja.“ *Ekonomika i ekohistorija: časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša 4* (2008) 4, 64-70.
- Pisk, Silvija. *Topografija Garića, Gračevice i Moslavine od 1163. do 1400.*, magistarski rad. Filozofski fakultet Zagreb, 2007.
- Pleše, Tajana, Petar Sekulić. *Elaborat o provedenim radovima na starom gradu Jelengradu tijekom 2012. godine*, Zagreb: HRZ, 2012.
- Pleše, Tajana, Petar Sekulić. *Elaborat o provedenim radovima na utvrdi Bršljanac tijekom 2012. godine*, Zagreb: HRZ, 2012.
- Pužar, Zvonimir. *Hajdučka djela iz života zloglasnog hrvatskog hajduka Joce Udmanića*. Zagreb, 1908.
- Stuparić, Mijo. *Joco Udmanić: socijalni roman iz hrvatske prošlosti koncem XIX. stoljeća*. Zagreb: naklada Slavenske knjižare St. i M. Radić, [poslije 1937].
- Szabo, Gjuro. *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*. Zagreb: Matica hrvatska, 1920.
- Uroda, Jasmina. *Hajdučija u Hrvatskoj u drugoj polovici 19. stoljeća s posebnim osvrtom na Moslavinu (hajduk Joco Udmanić)*, diplomski rad. Filozofski fakultet Zagreb, 2007.
- Uroda Kutlić, Jasmina. „Garić-grad u fundusu Muzeja Moslavine.“ *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru 4* (2011), 149-160.

PRAVILA PONAŠANJA NA UTVRDAMA

Povijesna udruga Moslavina godinama se sustavno brine za moslavačke utvrde u suradnji s arheolozima i drugim udrugama.

Najveće zahvate čišćenja utvrda, osiguravanja dostupnosti (postavljanje putokaza, info-table, izrada stuba itd.) i zaštite napravila je na Jelengradu (vidi fotografije).

Otvaranje ovakvih povijesnih lokaliteta turizmu poželjno je, ali samo dok se ne ugrožava njihov opstanak.

Stoga apeliramo na turiste i izletnike da se odgovorno ponašaju prema ovom povijesnom nasljeđu, da ne ostavljaju smeće, ne pale vatru na mjestima gdje to nije predviđeno i ne devastiraju utvrde na drugi način.

Samo tako možemo osigurati da nam one još dugo potraju na zadovoljstvo svih.

Jelengrad, prilazne stepenice i info-tabla, PUM

Zašto je važno ne čupati bršljan koji raste po zidinama utvrda?

Zato što je bršljan urastao u zid i njegovim se čupanjem devastiraju zidine.

Akcija čišćenja Jelengrada, PUM, 2006.

Popis zagonetnih predmeta s objašnjenjima:

1. (str. 6) **Škare** nađene na Garićgradu, čuvaju se u Muzeju Moslavine u Kutini.
2. (str. 9) **Prsten** nađen na Garićgradu, čuva se u Muzeju Moslavine u Kutini.
3. (str. 12) **Topovska kugla** nađena na Jelengradu, čuva se u Hrvatskom restauratorskom zavodu.
4. (str. 12) **Vrč** nađen na Garićgradu, čuva se u Muzeju Moslavine u Kutini.
5. (str. 15) **Pećnjak s likom viteza na konju** s Moslavina grada, čuva se u Muzeju Moslavine u Kutini.
6. (str. 17) **Kliješta**, nađena na Garićgradu, čuvaju se u Muzeju Moslavine u Kutini.
7. (str. 18) **Pećnjak s likom grifona**, nađen na Garićgradu, čuva se u Muzeju Moslavine u Kutini.
8. (str. 24) **Pećnjak s likom feniksa**, nađen na Garićgradu, čuva se u Muzeju Moslavine u Kutini.
9. (str. 24) **Prsten** nađen na Garićgradu, čuva se u Muzeju Moslavine u Kutini.
10. (str. 27) **Buzdovan**, nađen na Garićgradu, čuva se u Muzeju Moslavine u Kutini.

ZAGONETNI PREDMET BR. 10

Pravila ponašanja na utverdama:

- ♣ Ne penji se po zidinama!
- ♣ Ne šaraj po zidinama!
- ♣ Ne čupaj bršljan!
- ♣ Ne bacaj smeće!
- ♣ Ne pali vatru!
- ♣ Uživaj u prirodnim ljepotama i povijesnoj baštini!

**POVIJESNA
UDRUGA
MOSLAVINA**

autohtoni PUH – čuvar
moslavačkih utvrda,
po potrebi bookmarker – čuvar
pročitanih stranica

**Moslavačke srednjovjekovne utvrde
kroz povijest i legende**

Autorice

Stela Kos, Silvija Pisk

Kazivačica legendi

Marija Pižir, Voloder

Korištene fotografije

Arhiva Hrvatskog restauratorskog zavoda (J. Kliska,
T. Pleše, P. Sekulić), Muzeja Moslavine i PUM-a,
privatna zbirka Alojza Milera

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak

Tea Čonč

Nakladnik

Povijesna udruga Moslavina

Tisak

Kerschhoffset, 2013.